

ZPRAVODAJ 1997/3

Depozitář pro sbírku synagogálního textilu

Židovské muzeum v letošním roce úspěšně dokončilo jeden z dalších důležitých projektů, jehož cílem bylo zajistit optimální uložení synagogálního textilu – synagogálních opon, pláštíků na Tóru, draperií a synagogálních pokrývek. Pro potřeby této části sbírkového fondu muzea bylo v rámci projektu navrženo a zkonstruováno speciální zařízení „šité na míru“. Práce na vývoji zařízení byly zahájeny v květnu 1995 a po odzkoušení a určitých úpravách vyrobeného prototypu byla jeho kompletní instalace uskutečněna v únoru 1997 v celkovém nákladu přesahujícím 5 mil. Kč.

Zařízení tvoří jeden pohyblivý elektricky ovládaný vozík a 10 kontejnerů se 14 zásuvkami, z nichž každá má úložný prostor o velikosti 4,60m². S ohledem na uvedené parametry zařízení zajišťuje maximálně dobré podmínky pro šetrné zacházení se vzácným textilem, neboť opony jsou uloženy ve vodorovné poloze a na jednotlivých zásuvkách. Pro největší opony, jimž ani tyto prostorné zásuvky nedostačují, se připravují dva samostatné stoly. Současně s oponami bylo dořešeno i ukládání pláštíků na Tóru, které byly zavěšeny na kovové stojany ve dvou řadách nad sebou. Na každém stojanu je umístěno 200 pláštíků. Během pěti měsíců letošního roku (únor-červen) tak tým pracovníků depozitáře vedený Ing. Petrem Novákem uložil přes 6000 kusů textilu (2360 opon a 4000 pláštíků na Tóru). V současné době se připravují speciální skříně pro uložení draperií. Vzhledem k rozsahu sbírky textilu uloženého v tomto depozitáři byl zpracován samostatný počítačový program, který umožňuje nejen průběžnou evidenci uloženého textilu, ale i orientaci v depozitáři. V případě potřeby tak lze jednotlivou oponu nebo pláštík velmi rychle a jednoduše lokalizovat a fyzicky vyhledat, případně zjistit aktuální použití (např. výpůjčka, restaurování). Depozitář je umístěn v mimopražské synagoze postavené v letech 1870-71 v orientálním slohu. Do druhé světové války sloužila bohoslužebným účelům. Po válce zůstala uzavřena a od roku 1977 začalo její prostory využívat bývalé Státní židovské muzeum jako depozitáře pro sbírku synagogálního textilu. Od roku 1993 probíhala rozsáhlá oprava vlastní stavby synagogy, která bude v letošním roce nákladem přibližně 2 mil Kč dokončena. V rámci oprav byl instalován protipožární a bezpečnostní systém. Součástí vybavení interiéru je systém měřicích přístrojů, které soustavně sledují vlhkost a teplotu prostředí.

Odhalení pamětní desky dr. Tobiáše Jakobovitse

V letošním roce uplynulo 110 let od narození dr. Tobiáše Jakobovitse, významného vědce a knihovníka pražské židovské obce. V květnu 1997 byla u příležitosti tohoto výročí dr. Jakobovitsovi a jeho ženě Bertě odhalena v administrativní budově Židovského muzea v Praze v Jáchymově ulici pamětní deska.

Dr. Jakobovits patřil k nejlepším judaistům své generace v Evropě. Svým působením v Praze výrazně ovlivnil úroveň pražských židovských studií. Ve své vědecké činnosti se věnoval především starým hebrejským tiskům a rukopisům a dějinám Židů v českých zemích, zejména v Praze. Mimoto se dr. Jakobovits zaměřil i na modernizaci a rozšiřování knihovny pražské židovské obce. V

knihovně pražské židovské obce, která sloužila veřejnosti již od roku 1874, pracoval od roku 1912 jako asistent. V roce 1922 převzal funkci knihovníka po prof. Isidorovi Pollakovi. Svým úspěšným působením navázal na významné předchůdce, jimiž před prof. Pollakem byli Koppelman Lieben a dr. Nathan Grün. Současně dr. Jakobovits působil jako učitel náboženství a rabín.

Dr. Jakobovits patřil k iniciátorům vytvoření válečného Ústředního židovského muzea, které v Praze zřídila nacistická okupační vláda v roce 1942. Díky prosazení této myšlenky bylo v depozitářích muzea soustředěno, a tím i zachráněno množství cenných židovských uměleckých předmětů, které do Prahy přicházely ze zrušených českých a moravských synagog a židovských obcí. Jako všeobecně uznávaný odborník se dr. Jakobovits stal ředitelem tohoto muzea. V této funkci působil až do podzimu 1944, kdy byl se ženou Bertou deportován do Osvětimi, kde také zahynul. Odhalením pamětní desky Židovské muzeum v Praze splatilo historický dluh, který nemohl být dříve vyrovnán. Slavnostní události se zúčastnili vedle představitelů židovské obce v Praze také syn dr. Jakobovitse, Moše Jakobovits se ženou, kteří žijí v Izraeli.

Stěhování knihovního fondu Židovského muzea do nového depozitáře

Jak jsme již v předchozích číslech informovali, zahájilo Židovské muzeum v letošním roce generální opravu Španělské synagogy, architektonické kulturní památky z druhé poloviny 19. století. Uskutečnění tohoto záměru znamenalo vyřešit i otázku umístění několika desítek tisíc knih, které kvůli nedostatku vhodného prostoru byly soustředěny na galerii Španělské synagogy. Prostředí a způsob uložení knihovního fondu nebylo, jak naznačuje archivní záběr ze synagogy, příliš vyhovující; navíc zde uložené knihy nebylo možné zpřístupnit čtenářům. Jediné řešení představovalo vybudování zcela nového depozitáře, a to v budově bezprostředně přiléhající ke Španělské synagoze. Počátkem roku 1996 byl proto vypracován projekt na výstavbu nového moderního depozitáře vybaveného kompaktními regály, podobného jako depozitář knihovny ve správní budově Židovského muzea v Jáchymově ulici.

Instalaci technického zařízení a přestěhování knihovního fondu předcházely nezbytné stavební úpravy nových místností, které byly provedeny do počátku roku 1997 nákladem přibližně 400.000,- Kč.

Od února do konce června 1997 byl knihovní fond přestěhován do nově vytvořeného depozitáře. Došlo k fyzickému přemístění knih externí firmou a současně byl nově uspořádán knihovní fond; během této činnosti pracovníci knihovny vedení Alenou Jelínkovou upořádali signatury (číselné řazení) a provedli jejich současnou revizi. Revize vyvolala v řadě případů nutnost upřesnění, resp. opravu signatur a doplnění nových signatur. O rozsahu a náročnosti této práce nejlépe vypovídají následující údaje:

V únoru a březnu 1997 bylo přemístěno 20 000 svazků. Od dubna do června 1997 se uskutečnilo stěhování další části knihovního fondu - 12 000 svazků - uloženého v administrativní budově Židovského muzea v Jáchymově ulici.

Celkové náklady na vybudování nového depozitáře dosáhly 1 750 000,- Kč. Jeho otevřením v červnu 1997 byla ukončena důležitá, ale nikoli poslední etapa přestavby knihovny Židovského muzea. V září 1997 bude zahájeno stěhování velice cenného předválečného fondu bývalé knihovny pražské židovské obce, který je zatím uložen v administrativní budově muzea.

Výstava v Klausové synagoze

Od června do srpna 1997 probíhala v Židovském muzeu výstava Architektura zničených synagog, jejímž kurátorem byl dr. Arno Pařík. Od roku 1986, kdy byla v tehdejší Státním židovském muzeu uspořádána výstava Pražské synagogy, šlo o první ucelené zpracování tématu architektury synagog na půdě Židovského muzea. S ohledem na šíři informací a rozsah vystavených dokumentů byla výstava ojedinělá. Zachované materiály - architektonické návrhy, plány, dobové rytiny, obrazy, staré fotografie staveb v době jejich rozkvětu a záběry na jejich smutný osud za nacistické okupace a komunistického režimu dala návštěvníkům nahlédnout do bohaté historie synagog na území Čech a Moravy. Ještě koncem minulého století bylo na českém území přibližně 400 synagog. Od listopadu 1938 do konce války jich bylo nacisty vypáleno nebo jinak zničeno přibližně 60 a za komunistického režimu bylo zbořeno, většinou zbytečně, dalších 90 synagog. Počátkem 90. let existovalo v České republice 200 synagog, které našly velmi různé využití - slouží jako byty, modlitebny jiných církví, sklady, výstavní síně či depozitáře místních muzeí. Bohoslužebným účelům slouží pouze čtyři z nich – Staronová synagoga, Jeruzalémská synagoga a Vysoká synagoga v Praze a synagoga v Brně.

Architektura synagog Čech a Moravy, přestože jde o zajímavou stránku dějin židovské kultury, nebyla dosud uměleckohistoricky zpracována. Židovské muzeum proto plánuje vydání publikace věnované tomuto tématu, která bude vedle textu vybavena bohatým dokumentačním materiálem.

Svitky Tór z Československa

Ve Zpravodaji č. 2/96 jsme se zmínili o osudu svitků Tóry, které přišly z Československa do Londýna počátkem 60. let a byly uloženy ve Westminsterské synagoze. Pro zajištění péče o tyto svitky byl zřízen výbor nazvaný The Czech Memorial Scrolls Committee. Chtěli bychom Vám nyní představit paní Ruth Shaffer, která měla téměř od samého počátku působení tohoto výboru jednu z hlavních rolí. Paní Shaffer nyní pracuje v nadaci the Czech Memorial Scrolls Centre.

I. Paní Shaffer, jaký byl hlavní účel Czech Memorial Scrolls Committee a jakou funkci jste v něm zastávala?

The Czech Memorial Scrolls Committee byl zřízen pro to, aby se postaral o svitky Tóry, které k nám byly přivezeny z Československa v roce 1964. Současně měl stanovit soubor podmínek pro umístění těchto svitků v institucích, které si o ně poté, co se dostaly do Londýna, napsaly. Když svitky přišly, byla jsem požádána, abych se stala čestnou tajemnicí výboru. Po vzniku nadace jsem se stala členkou správní rady a společně s paní Constance Stuartovou její spolupředsedkyní. Zavázali jsme se, že projekt bude mít nekomerční povahu a to jsme dodrželi. Svitky jsou rozmisťovány jako trvalá výpůjčka. Osud každého svitku, který jsme odeslali, soustavně sledujeme. Máme k dispozici kartotéku se všemi informacemi o jednotlivých svitcích a místě jejich uložení. Většina z nich se nachází v židovských obcích, ale rovněž jsou i v řadě muzeí holocaustu, knihoven, na universitách a ve vzdělávacích institucích. Jednotlivcům svitky

nezapůjčujeme.

II. Jaké kroky následovaly bezprostředně poté, co byly svitky Tór uloženy ve Westminster Synagogue?

Převzali jsme velkou odpovědnost za péči o 1564 svitků z Čech a Moravy. Pravděpodobně šlo o největší zásilku tohoto druhu na světě. Mnoho svitků, které řadu let ležely ve vlhkém sklepení bývalé synagogy mimo Prahu (nyní kostel husitské církve), byly v zoufale špatném stavu. Vypracovat program pro umístění, přezkoumání a popsání každého svitku na registrační kartu a poté organizovat rozesílání svitků byl sám o sobě nadmíru těžký úkol. Posouzení svitků, které trvalo přibližně 18 měsíců, provedli tři písaři-studenti pod dohledem rabína Harolda Reinharta a rabína Toledana. Zázračný příchod pana Branda, písaře z Jeruzaléma, přinesl spolupráci trvající přes 24 let. Když u nás před mnoha lety nevinně zazvonil a ptal se, zda nemáme nějakou Tóru na opravu, sotva si někdo z nás pomyslel, že prožijeme společně tolik let.

III. Kolik svitků Tóry zůstalo v péči Czech Memorial Scrolls Centre?

Po třiatřiceti letech nám zůstalo přibližně 100–125 svitků ve velmi špatném stavu. Přesto řada organizací by chtěla některé z těchto svitků mít jako památku na holocaust.

IV. Čím se nyní Centrum zabývá?

V Centru je instalovaná výstava o svitcích z Čech a historii českých Židů. Centrum je otevřeno každé úterý a čtvrtek od 10 do 16 hod. Přicházejí sem návštěvníci z celého světa, včetně škol různého náboženského zaměření.

V. Během práce jste jistě zažila mnoho dojímavých příběhů.

Opravdu pozoruhodný příběh se vztahuje ke svitku z Náchoda. Svitek jsme poslali židovské obci ve Staten Island, ve státě New York. Rabbi ze Staten Island zaslechl, že jeden rabín z Manhattanu pochází z Náchoda. Tento rabín byl duchovním poradcem jiné náboženské obce, jeho první náboženskou obcí, kde působil, však byla obec v Náchodě. Když v roce 1936 opustil Československo, odešel do Londýna. Po té putoval na Nový Zéland a do Austrálie, odkud přicestoval do Spojených států. Posledních dvacet let je jeho domovem horní část Manhattanu. V říjnu 1975 se on a svitek Tóry znovu setkali.

Děkuji za rozhovor.

Židovské muzeum vlastní ve své sbírce řadu synagogálních předmětů ze židovských obcí z Čech a Moravy zrušených za nacistické okupace. Mnohé z nich pocházejí ze stejného místa, jako svitky Tór, které se prostřednictvím výše uvedeného Centra dostaly do židovských obcí či jiných institucí prakticky po celém světě. Velmi rádi bychom navázali kontakt se všemi organizacemi, u nichž svitky našly svůj nový domov. V případě zájmu, prosím obraťte se na adresu:

Židovské muzeum v Praze
Jáchymova 3
110 01 Praha 1
Česká republika
Fax: 00420 2 2310681
nebo e-mail: [✉ zmp@ort.ecn.cz](mailto:zmp@ort.ecn.cz).

Návštěvy v Židovském muzeu

V červnu 1997 Židovské muzeum přivítalo ve svých historických objektech akademické představitele, profesory a sponzory z Univerzity Bar-Ilan z Tel Avivu. Skupinu hostů vedl prezident Univerzity Bar-Ilan Prof. Moshe Kaveh a její rektor Prof. Yehuda Friedlander. Univerzita Bar-Ilan je třetí největší univerzitou v Izraeli. Umožňuje získat vysokoškolské vzdělání v judaistice, společenských a přírodních vědách, právu, matematice a dalších oborech. Zároveň je uznávanou vědeckou a výzkumnou institucí. Při příležitosti této návštěvy Židovské muzeum spolu s Židovskou obcí v Praze podepsaly s představiteli Univerzity Bar-Ilan prohlášení o vzájemné spolupráci a pomoci při šíření a prohlubování znalostí o judaismu, dějinách Židů mezi členy židovské komunity i dalšími zájemci z řad české veřejnosti.

V červenci navštívila muzeum skupina 35 významných představitelů Výkonného výboru americké nadace Memorial Foundation for Jewish Culture, vedená jejím prezidentem rabínem Alexandrem M. Schindlerem a viceprezidentem dr. Jerry Hochbaumem. Mezi hosty byla řada významných představitelů židovských organizací a politických osobností z USA, Evropy a Izraele. Memorial Foundation for Jewish Culture intenzívně spolupracuje s Židovským muzeem v Praze, mj. finančně podporuje činnost Vzdělávacího a kulturního centra.

V červenci Židovské muzeum přivítalo ještě jednu zvlášť významnou návštěvu. Bezprostředně po schůzce představitelů NATO, která se konala v Madridu počátkem měsíce, přijela do Prahy paní Madelaine Albrightová, ministryně zahraničních věcí USA. Její první kroky po přiletu vedly do Židovského muzea v Praze, kde za doprovodu ředitele muzea dr. Leo Pavláta a tajemníka Federace židovských obcí v České republice dr. Tomáše Krause navštívila památník židovským obětem holocaustu v Pinkasově synagoze. Mezi téměř 80 000 jmény českých Židů, kteří nepřežili holocaust, jsou zde uvedena i jména dvou prarodičů paní M. Albrightové. Během své krátké návštěvy si paní Albrightová prohlédla rovněž Starý židovský hřbitov.